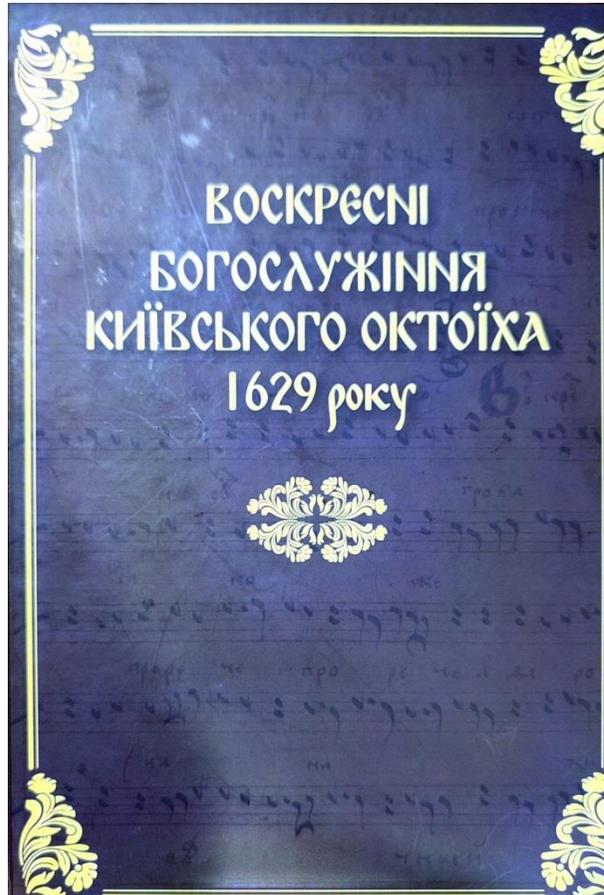

ВИДАННЯ УНІКАЛЬНЕ ТА ЗНАКОВЕ
«Воскресні богослужіння київського Октоїха 1629 року»
(доповненого текстами піснеспівів українських джерел XVII–XVIII ст.)

За ред. Марії Качмар, Юрія Осінчука.
Київ – Львів: «Горобець», 2025. – 312 с.
Серія Історія української музики: Джерела, вип. 33.

У 2025 році побачило світ за всіма ознаками унікальне та знакове видання – «Воскресні богослужіння київського Октоїха 1629 року». Неродинарність цього видання не лише в тому, що систематизовано і цілісно подано раритетні тексти, які, без сумніву, є вагомим спадщиною для української духовної культури, а й передусім у тому, що відродження української державності (з кінця XX ст.), а в наші дні ще й відстоюван-

ня свободи і незалежності у борні з сусідом-окупантом вимагають комплексу дій, реалізації різноманітних інтенцій у сфері як матеріальної, так і нематеріальної культури.

Галузь, якій присвячений фундаментальний доробок Марії Качмар та Юрія Осінчука, лежить у площині особливої напруги, а також латентних та очевидних протиріч. Українська мова як репрезентант духовної культури впродовж останнього тисячоліття виборює право на існування. Цей процес відбувається у складній геометрії різноманітних впливів, залежностей та протистоянь. Східнослов'янська релігійна традиція, яка своїм корінням сягає давньої Візантії, впродовж усієї історії ввібрала та синтезувала комплекс релігійних складників, а також наклала відбиток на східнослов'янську картину світу.

У цьому контексті церковнослов'янська мова в сукупності з літургійною традицією, мистецтвом книжної справи, храмовою культурою, з філігранно відшліфованими обрядовими нормами та канонізованими формами комунікацій сформувала складну та цілісну структуру. У ній вокальний сегмент посідає одне з ключових місць, оскільки на східнослов'янську співочу модель наклалися літургійні традиції з багатовіковою історією. Як уже було зазначено, українська культура, як і модель світу загалом, у XV–XVIII століттях потрапила в зону особливих напружень та протистоянь, і первинно то були претензії вже зміцнілого на той час північного сусіда на культурно-історичні здобутки України. До цього додалися прикрощі та негаразди на українських землях, які були сегментовані різними впливами. Це ісламсько-мусульманський світ на півдні, римо-католицький – на заході, московсько-православний – на сході, а також Велике польсько-литовське князівство чи його рефлексії на півночі та в центрі країни.

Але попри це літургійно-обрядова (консервативна в хорошому сенсі) традиція об'єднувала ці землі і доводила цілісність не лише релігії, а й мовокультури. Посягання і різного роду інтервенції у бік української духовно-культурної цілісності не припинялися. Особливої цінності у цій складній мозаїці дійсності набули тексти з колективним чи персоналізованим авторством; література, яка підлягала тиражуванню; ізводи та інші тексти історико-хронологічного характеру, історичні хроніки (літописи) та інша текстова спадщина. Саме вона стала найважливішим масивом артефактів, які доводять етнокультурну і мовно-світоглядну належність.

Та все ж жорна історії намагалися у різний спосіб змішати, перетягнути, узалежнити, переплутати причинно-наслідкові зв'язки, генеалогію, етимологію, а також зредукувати окремі важливі культуротворчі чинники. У такій складній конфігурації проминали десятиліття та століття. У мовній, культурній, релігійній, політичній, демографічній та інших реаліях тліли чи, розвиваючись, прогресували різного роду деструк-

тиви, які «успішно» дожили до наших днів. Попри намагання та ентузіазм окремих дослідників впорядкувати українську мову, описати говірки, збагнути та системно-еволюційно подати церковнослов'янську мову, виявити феномени етноментальних впливів, різного роду запозичення та імпорти, виявити культурно-світоглядні домінанти та рецесиви і багато інших феноменів, значна кількість проблем і об'єктів дослідження залишилися невивченими або вимагають перегляду чи науково-методологічних уточнень.

Тому кожне напрацювання, кожен науково-аналітичний доробок, який виконаний у форматі системного аналізу та опису, набуває особливої цінності для української культури, історії, духовності. Значної актуальності такі праці набувають у наші дні – час великого спротиву агресії російського сусіда, збереження своєї свободи та культурної незалежності, у час протистояння намаганням розколоти нашу духовну єдність. До цієї категорії, без перебільшення, належить унікальне та багатопланове за всіма ознаками видання «Воскресні богослужіння київського Октоїха 1629 року».

Винятковим це видання робить те, що автори з філігранною точністю, з усією можливою повнотою, з максимальною аргументативною базою, з урахуванням контекстуальних та конотативних значень і відтінків, з апеляцією до культурно-історичних реалій, із залученням мовного фактажу описали «Октоїх 1629 р.». Та автори не обмежились цим літургійним джерелом. До зазначеного монографічного дослідження ввійшли також тексти ірмосів, прокимнів, псалмів, кондаків. Особливого рефренового звучання у праці набули апеляції до українського історичного контексту – йдеться про українську редакцію церковнослов'янської мови. На цей аспект хочеться звернути особливу увагу.

Відомо, що українська редакція церковнослов'янської мови як ключовий чинник нашої духовної культури впродовж останніх п'яти століть перебуває в умовах особливої нестабільності та зазіхань антагоністично налаштованих агентів. Літургійний (церковно-хоровий, церковно-літургійний) спів у рамках поетичної форми та вокалу, гармонії та пропорції структури і змісту, у форматі співвіднесеності з образами, апеляції до емоційно-експресивних реєстрів, ціннісно-світоглядного налаштування учасників обрядового дійства, історичної відповідності та аксіологічно-світоглядних інтенцій є цариною найвишуканіших та ювелірно скомпонованих деталей, які у цілому формують оригінальний орнамент української етнокультури.

Авторам важливо було виявити ті акценти та смислові вузлики, які тканину літургійного виконання визначають як винятково та безпідмінно українську. Авторі у цій праці зазначають, що наразі йдеться про «відродження церковного співу» київської церкви, але від себе хочеться додати, що у це формулювання вкраплений елемент творчої скромності,

оскільки відродження реалій зазначеного періоду неодмінно буде вторгненням у нашу історичну пам'ять, в колективне підсвідоме – торкнеться глибинних пластів минулого і стане своєрідною етнокосмічною месою, яка буде позбавлена хронотопних рамок і стане музикою рівня Творця. Стає класикою, яка має право на життя як у рамках етносу чи мікроетносу, так і на рівні невмирущої класики. Тож мова текстів, мова музики, храмового антуражу та інші чинники формують унікальну атмосферу священнодійства. На цьому авторами зроблений особливий акцент, проте це ті моменти істини, які неодмінно проявляться в умовах дотримання прописаних та обертоночно вишуканих деталей, що передбачає давня традиція церковного співу.

Крім інших беззаперечних цінностей, рецензований збірник містить ознаки історико-енциклопедичного, краєзнавчого, культурознавчого, музикознавчого, мовознавчого, етнокультурного та інших довідників. Але слід зацентувати увагу на тому, що найвиразніше відстежуються риси монографічного плану. У вічі впадає дуже широка та скрупульозна аргументативна база і докладний аналіз повного спектру чинників, що в цілому формують літургійний стиль як такий. У такого принципового, зваженого та в апеляційному сенсі самодостатнього видання не може бути вираженої опозиції чи критиків. Тому ми маємо справу з повноцінним монографічним дослідженням.

Аналізоване видання наділене низкою інших вартісних ознак. Однак жанр, в якому здійснюється запропонований аналітичний погляд, передбачає лаконічність та обмежений формат. Тож з огляду на цей чинник звертаємо особливу увагу на те, що у рамках української наукової традиції одна з культурно-історичних ніш, котра пустувала впродовж століть, заповнена, що є наочністю і стимулом як для авторів, так і для інших пошукувачів до подальших розвідок у зазначеній і в дотичних галузях. І це тому, з огляду на сказане вище, що у нашому минулому таких незаповнених вакуумних або начинених білянауковим фальсифікатом ніш чимало, і впорядкування, аналіз із залученням широкої наукової бази є беззаперечною та нагальною потребою для української культури і, врешті, відновленням історичної справедливості.

Ярослав Мельник
м. Івано-Франківськ